

УДК 330.59:338.23

Поснова Т. В.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії Університету Державної фіскальної служби України, Ірпінь, Україна, rzaika@ukr.net

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В АСПЕКТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Розглянуто низький рівень життя як одну з основних загроз економічній безпеці держави. До внутрішніх складових цієї загрози належать: низький рівень розвитку економіки, високий ступінь соціальної нерівності, що призводить до соціальної напруженості, а також неефективність державного регулювання. У контексті забезпечення економічної безпеки значущість соціальної сфери зумовлена тим, що саме в ній створюються умови для розвитку такого важливого елемента продуктивних сил, як людський капітал, носієм котрого є людина. Наслідки виникнення загроз економічній безпеці в соціальній сфері пов'язані зі зниженням рівня і якості життя населення. На підставі статистичного аналізу доведено, що неефективна структура доходів населення, надмірна частка соціальних трансфертів, динаміка яких не залежить безпосередньо від рівня економічної активності їхніх одержувачів, знижують мотиваційні стимули до праці, породжують утриманські настрої серед працездатного населення. Визначено напрями державної політики стосовно підвищення рівня життя населення, що виступає як частина політики забезпечення національної безпеки держави, основними серед яких є: мінімізація ризиків бідності найуразливіших категорій населення; запобігання бідності та соціальному відчуженню серед внутрішньо переміщених осіб; заходи, спрямовані на скорочення бідності; удосконалення державного регулювання у сфері перерозподілу доходів з метою зниження ступеня соціальної диференціації населення до прийнятної рівня; заходи щодо забезпечення розвитку реального сектору української економіки; підвищення рівня доступності населенню соціальних, освітніх та медичних послуг незалежно від місця проживання.

Ключові слова: економічна безпека, рівень та якість життя населення, державна політика.

Рис. 1. Табл. 1. Літ. 15.

Поснова Т. В.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії Університету Державної фіскальної служби України, Ірпінь, Україна

ПОВЫШЕНИЕ УРОВНЯ ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ В АСПЕКТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА

Рассмотрен низкий уровень жизни как одна из основных угроз экономической безопасности государства. К внутренним составляющим этой угрозы относятся: низкий уровень развития экономики, высокая степень социальной неравенства, что приводит к социальной напряженности, а также неэффективность государственного регулирования. В контексте обеспечения экономической безопасности значимость социальной сферы обусловлена тем, что именно в ней создаются условия для развития такого важного элемента производительных сил, как человеческий капитал, носителем которого является человек. Последствия возникновения угроз экономической безопасности в социальной сфере связаны со снижением уровня и качества

© Поснова Т. В., 2017

жизни населения. На основании статистического анализа доказано, что неэффективная структура доходов населения, чрезмерная доля социальных трансфертов, динамика которых не зависит непосредственно от уровня экономической активности их получателей, снижают мотивационные стимулы к труду, порождают иждивенческие настроения среди трудоспособного населения. Определены направления государственной политики по повышению уровня жизни населения, выступающей как часть политики обеспечения национальной безопасности государства, основными из которых являются: минимизация рисков бедности уязвимых категорий населения; предотвращение бедности и социального отчуждения среди внутренне перемещенных лиц; меры, направленные на сокращение бедности; усовершенствования государственного регулирования в сфере перераспределения доходов с целью снижения степени социальной дифференциации населения до приемлемого уровня; меры по обеспечению развития реального сектора украинской экономики; повышение уровня доступности населению социальных, образовательных и медицинских услуг независимо от места проживания.

Ключевые слова: экономическая безопасность, уровень и качество жизни населения, государственная политика.

Tetiana Posnova

Ph. D. (Economics), Associate Professor, University of State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, Ukraine, rzaika@ukr.net

IMPROVING LIVING STANDARDS OF THE POPULATION IN TERMS OF PROVIDING ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

The article considers low living standards as one of the main threats to the economic security of the state. The internal components of this threat include: low level of economic development, high degree of social inequality, which leads to social tension, as well as inefficiency of state regulation. In the context of ensuring economic security, the significance of the social sphere is due to the fact that it creates conditions for the development of such an essential element of productive forces as human capital, the bearer of which is a person. Consequences of threats to economic security in the social sphere are associated with a decrease in the level and quality of life of the population. On the basis of statistical analysis, it is proved that the inefficient structure of the population's income, the excessive share of social transfers, whose dynamics does not depend directly on the level of economic activity of their recipients, reduce motivational incentives for work, generate retention attitudes among the able-bodied population. The article defines the directions of the state policy aimed at raising the standards of living of the population, which serves as part of the policy of ensuring national security of the state, the key ones being: minimization of poverty risks for vulnerable categories of the population; prevention of poverty and social exclusion among internally displaced persons; measures to reduce poverty; improvement of state regulation in the area of income redistribution in order to reduce the degree of social differentiation of the population to an acceptable level; measures to ensure the development of the real sector of the Ukrainian economy; improving accessibility of social, educational and medical services for the population regardless of place of residence.

Key words: economic security, level and quality of life of the population, state policy.

JEL classification: F52, I31, I32, I38.

Сучасний етап соціально-економічного розвитку України характеризується загостренням соціальних проблем, які великою мірою визначають рівень національної та економічної безпеки держави і суспільства. У таких умовах на перший план висувається проблема безпеки як комплексної характерис-

тики, що задає напрями подальшого розвитку, визначає параметри життєздатності соціально-економічних структур у перебігу глобальних та локальних трансформацій.

Комплекс соціально-економічних проблем, що виникають у процесі економічного розвитку й оптимального фінансування соціальної сфери, посилив суперечливі тенденції у всіх сферах функціонування суспільства. Ці тенденції втілюються в загальному низькому рівні життя, прогресуючому безробітті, демографічній кризі, соціальній незахищеності населення й становлять реальну загрозу національній безпеці держави. Тому однією з передумов забезпечення національної безпеки є формування та реалізація активної та дієвої соціальної складової економічної безпеки нашої країни з метою забезпечення зростання рівня та поліпшення умов життя населення.

Дослідження проблем рівня життя населення в Україні набуває дедалі більшого значення в контексті виявлення соціально уразливих груп населення та формування ефективної соціальної політики. Проблему рівня життя населення вивчали Т. І. Єфименко, Е. М. Лібанова, А. А. Чухно [1–4] та ін. У роботах зазначених науковців висвітлено теоретичні аспекти якості життя населення, розглянуто окремі аспекти реформування механізмів регулювання життєвого рівня. Економічну безпеку у своїх дослідженнях розглядали З. С. Варналій, О. С. Власюк, С. С. Гасанов, Ю. М. Харазішвілі [1; 5–8]. Разом із тим на сьогодні в науковій літературі не розроблено комплексного підходу до визначення взаємозв'язку рівня життя населення з економічною безпекою.

Мета статті – дослідити й проаналізувати рівень життя населення та його вплив на економічну безпеку держави.

Економічна безпека – це стан, за якого економічна система здатна створювати матеріальні та фінансові ресурси, достатні для життя та розвитку особистості, соціальної, воєнно-політичної стабільності суспільства, а також забезпечувати умови для економічного зростання. Її слід розглядати як одну з найважливіших характеристик процесів функціонування й розвитку економічної системи, що визначається цілями системи та здійснюється під впливом різних сприятливих і несприятливих факторів. Для соціальних (у тому числі економічних) систем цілі розвитку задаються інтересами соціальних суб'єктів, а несприятливі фактори розглядаються як загрози. У ролі внутрішніх загроз економічній безпеці постають низький рівень розвитку економіки, високий ступінь соціальної нерівності, що призводить до соціальної напруженості, а також неефективність державного регулювання.

У Стратегії національної безпеки України визначено такі загрози в соціальній сфері: зменшення добробуту домогосподарств та зростання рівня безробіття; активізація міграційних процесів унаслідок бойових дій; руйнування економіки й систем життєзабезпечення на тимчасово окупованих територіях, втрата їхнього людського потенціалу [9].

Окремі автори вирізняють такі внутрішні фактори, що становлять загрозу економічній безпеці: скорочення чисельності населення та його старіння; деградація закладів соціальної сфери; політична нестабільність у зв'язку із зовнішньою агресією; криміналізація економіки; збереження та можливе посилення значної диференціації з високою часткою та ймовірним збільшен-

ням чисельності населення, що проживає нижче рівня бідності; структурна деформованість і слабка ефективність структури української економіки, низька конкурентоспроможність економіки тощо. Як головні загрози економічній безпеці, що діють останні декілька років, також часто називають: втрату виробничого потенціалу через високий рівень зносу основних засобів; зовнішній борг та фінансову кризу; нестабільність інвестиційної активності; низьку конкурентоспроможність продукції; високий рівень бідності та низький рівень життя більшої частини українського населення; вплив капіталу [2].

Також виокремлюють загрози, зумовлені: нераціональною політикою суспільства щодо детермінант конкурентних переваг; національною галузевою структурою; відсутністю або недостатнім обсягом стратегічних резервів; недосконалістю інституційного середовища стосовно екології; нераціональною політикою у соціальній сфері, що спричиняє високий рівень бідності, криміналізації та соціальної напруженості в суспільстві.

Незважаючи на розмаїття загроз економічній безпеці, ключовою загрозою вважають зазвичай низький рівень життя населення. Українські реформи сформували умови для переходу України до ринкової економіки, разом із тим практично за всіма показниками призвели до погіршення рівня життя більшості громадян. У країні сформувалися величезні відмінності в умовах та рівні життя окремих груп населення, відбулася глибока поляризація доходів, виникло принципово нове явище – соціальний розлам суспільства. Висока соціальна диференціація, значна частка бідного населення, зниження рівня життя спричиняють протилежні ціннісні орієнтації й мотиви поведінки людей різних соціальних груп, що, у свою чергу, посилює соціальну нестабільність у суспільстві.

У контексті забезпечення економічної безпеки значущість соціальної сфери зумовлена тим, що саме в ній створюються умови для розвитку такого важливого елемента продуктивних сил, як людський капітал, носієм якого є людина. Наслідки виникнення відповідних загроз у цій сфері пов'язані зі зниженням рівня і якості життя населення. Низький рівень життя населення, високий ступінь диференціації доходів одночасно розглядаються як значуща внутрішня загроза економічній безпеці України.

Рівень життя – це сукупність умов життя (праці, побуту, дозвілля) населення країни, що відповідають досягнутому рівню її економічного розвитку. Традиційно під рівнем життя розуміють забезпеченість населення необхідними матеріальними благами та послугами, досягнутий рівень їх споживання і ступінь задоволення раціональних потреб [3, с. 85].

На рівень життя впливає низка економічних, соціальних, політичних, культурних, інноваційних, екологічних та інших факторів. З одного боку, він залежить від способу виробництва, який характеризується відносинами власності, рівнем розвитку матеріальної бази суспільства, сфери послуг та суспільною продуктивністю праці, а з другого – від способу життя, що визначається загальними проявами життєдіяльності людини (величина потреб у різних життєвих благах та можливість їх задоволення, виходячи з пропозиції товарів та послуг на ринку й реальних доходів населення). Тому для оцінки

рівня життя населення загалом або певної соціальної групи чи окремої особи (сім'ї) неможливо виокремити один універсальний показник: до уваги беруть реальний дохід на одну особу, очікувану тривалість життя при народженні, доступ до системи охорони здоров'я, рівень освіти тощо. При цьому використовують різні показники, зокрема такі як розмір валового регіонального продукту, обсяг послуг на одну особу, середній рівень заробітної плати, забезпеченість житлом, середня тривалість життя, народжуваність і смертність населення. Починаючи з 1996 р., Державною службою статистики України (далі – Держстат) започатковано випуск щорічного статистичного збірника “Соціальні індикатори рівня життя населення” [10].

Система показників рівня життя, рекомендована ООН, охоплює показники, об'єднані у 12 груп: народжуваність, смертність та інші демографічні характеристики; санітарно-гігієнічні умови життя; споживання продовольчих товарів; житлові умови; освіта і культура; умови праці та зайнятність; доходи й витрати населення; вартість життя і споживчі ціни; транспортні засоби; організація відпочинку; соціальне забезпечення; свобода людини.

Зростання рівня життя створює можливості для підвищення якості життя (сукупність характеристик, що відображає умови життя людини). Категорія якості життя, на відміну від рівня життя, має ширший зміст. Під нею розуміють задоволеність населення своїм життям із точки зору різних потреб та інтересів.

Це поняття охоплює характеристики й індикатори рівня життя як економічної категорії, а також демографічні, етнографічні, екологічні та інші аспекти існування людей. Якість життя визначається рівнем соціально-економічного розвитку країни, де проживає людина. Це певною мірою філософське поняття, пов'язане зі світоглядом людини. Якість життя є відносною категорією, оскільки залежить не тільки від розмірів споживання матеріальних і духовних благ та послуг, а й від того, наскільки розвинені самі потреби в цих благах і послугах. Чим вищий рівень потреб, тим, за інших однакових умов, вищі якість життя або добробут. Підвищення якості та рівня життя населення є результатом підвищення ефективності суспільного відтворення і сприяє зростанню економічної безпеки населення і держави загалом [2].

Організація Об'єднаних Націй у Стокгольмі 21 березня 2017 р. оприлюднила Доповідь про людський розвиток 2016 під назвою “Людський розвиток для всіх і кожного”, яку було представлено в Києві 30 березня 2017 р. Згідно з доповіддю, індекс людського розвитку (ІЛР) України становить 0,743 (84-те місце серед 188 країн і територій). З 1990 р. показники ІЛР підвищилися на 5,2 %; тривалість життя при народженні зросла на 1,3 року, середня тривалість навчання збільшилася на 2,2 року, а очікувана тривалість навчання — на 2,9 року; ВВП на одну особу знизився на 31,9 %. Разом із тим результати України залишаються нижчими за середні показники країн, що належать до групи з високим рівнем людського розвитку, і нижчими за середні показники за країнами Європи та Центральної Азії [11].

В Україні налічується 1,7 млн внутрішньо переміщених осіб, 2,8 млн людей з обмеженими можливостями, близько 60 % живуть за межею бідності, що визначається як фактичний прожитковий мінімум. Несприятливі умови,

в які вони потрапляють, мають багато вимірів. Доповідь показує, що певні групи стикаються з несприятливими умовами, що часто взаємонакладаються, підсилюючи одна одну, поглиблюючи незахищеність, розрив між поколіннями й ускладнюючи завдання долучитися до тих, хто має вищий рівень життя [11].

За даними обстеження умов життя домогосподарств Держстатом, моніторинг показників бідності за багатовимірною оцінкою за I півріччя 2016 року характеризувався такими даними:

- рівень бідності за відносним критерієм (75 % медіанних сукупних витрат населення) становив 24,1 % (за I півріччя 2015 р. – 24,3 %);
- рівень бідності за відносним критерієм крайньої бідності становив 10 % (I півріччя 2015 р. – 10,4 %);
- рівень бідності за абсолютним критерієм (доходи нижче прожиткового мінімуму) знизився на 2,7 в. п. і дорівнював 5,5 % (I півріччя 2015 р. – 8,2 %);
- рівень бідності за вартістю добового споживання на рівні 5 доларів США становив 1,7 % (I півріччя 2015 р. – 3,7 %);
- рівень бідності серед працюючих за відносним критерієм становив 19,9 % (I півріччя 2015 р. – 19,7 %);
- рівень бідності серед дітей до 18 років за відносним критерієм дорівнював 29,7 % (I півріччя 2015 р. – 30,2 %) [12].

Разом із тим в Інституті демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України повідомили, що за 2016 р. кількість людей, котрі живуть за межею бідності, в Україні збільшилася вдвічі. Згідно з останніми даними, рік тому за межею бідності жили трохи більше 28 % українців, а зараз їх стало 58 %. Однак, за словами співробітників інституту, відносний показник бідності в Україні майже не змінився. За межею бідності перебувають близько 23 % сімей, де є пенсіонери, і близько 38 % сімей з двома дітьми [12].

Щодо відносного показника бідності, який у нашій країні не змінюється, то такий критерій взагалі не може відображати кількість громадян, яким грошей не вистачає навіть на продукти харчування. Цей показник демонструє відсоток громадян, котрі змушені виживати з доходами, нижчими від середніх стандартів розвинутого суспільства [13].

У 2016 р. порівняно з попереднім роком номінальні доходи населення зросли на 15,4 %. Наявний дохід, що може бути використаний на придбання товарів та послуг, збільшився на 14,2 %, а реальний наявний дохід, визначений з урахуванням цінового фактора, – на 0,3 %.

Наявний дохід у розрахунку на одну особу у 2016 р. становив 35 610,1 грн, що на 4565,8 грн більше, ніж у 2015 р.

Витрати населення у 2016 р. порівняно з 2015 р. збільшились на 17,3 %.

Частка заробітної плати в структурі доходів населення у 2016 р. становила 41,2 %, а соціальні допомоги та інші трансферти – 39,1 %. Це свідчить про те, що праця є економічно невивідною. Неefективна структура доходів населення, надмірна частка соціальних трансфертів, динаміка яких не залежить безпосередньо від рівня економічної активності їхніх одержувачів, знижує

мотиваційні стимули до праці, породжує утриманські настрої серед працездатного населення [14].

Несприятливу ситуацію в соціальній сфері доводять і результати опитування проведеного Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) із 19 до 31 травня 2016 р. у 108 населених пунктах. За останні роки рівень суспільного та індивідуального благополуччя громадян України зменшився, тобто оцінки поточної ситуації погіршилися. Ці два параметри вимірюють уже п'ять років поспіль у діапазоні між –100 (максимальна невдоволеність) до 100 балів (загальна задоволеність) (рисунок).

У травні 2016 р. середнє значення індексу суспільного благополуччя (ІСБ) становило –59 балів, тоді як індивідуальне благополуччя (ІІБ) оцінювалося на рівні –8 балів.

За всіма складовими індексу благополуччя спостерігаються найнижчі показники за весь період спостереження, крім оцінок правильності вибору напрямку розвитку України. Останній сягнув мінімуму в лютому 2012 року (таблиця).

У цілому для країни порівняно з 2014 р. середнє значення ІСБ знизилося на 13 пунктів, а ІІБ – на 16 пунктів. Ці зміни відбулися переважно за рахунок низьких оцінок поточного й майбутнього економічного стану родини і країни. Так, оцінка економічного стану країни зменшилася на 15 пунктів, матеріального становища родини – на 19 пунктів. Також спостерігаються негативні очікування щодо майбутнього життя країни (упали на 18 пунктів) і власної родини (падіння на 25 пунктів). При цьому оцінки ситуації найгірші у респондентів на сході й півдні України, найкращі – на заході [15].

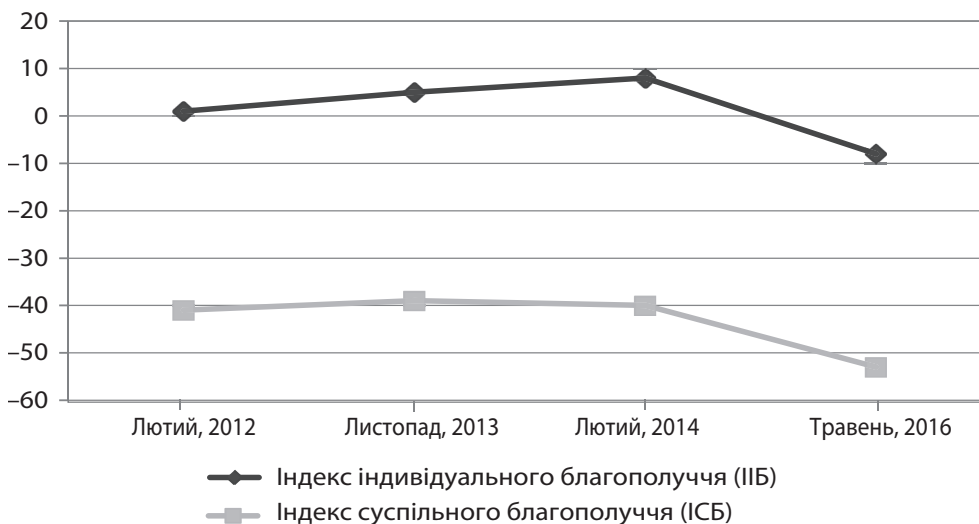

Рисунок. Динаміка рівня суспільного та індивідуального благополуччя громадян України

Джерело: Роценко О. За 2 роки відчуття суспільного й особистого благополуччя в Україні впало. *Українська правда*. 2016. URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/07/8/7114151>.

Динаміка індексів суспільного та індивідуального благополуччя та їхніх складових в Україні

Показники	Лютий 2012 р.	Листопад 2013 р.	Лютий 2014 р.	Травень 2016 р.
Індекс суспільного благополуччя (ІСБ)	-41	-39	-40	-53
Напрямок розвитку України	-63	-55	-51	-57
Економічний стан України	-47	-48	-53	-68
Очікування, яким буде життя в країні	-15	-14	-14	-32
Індекс індивідуального благополуччя (ІІБ)	1	5	8	-8
Особисте щастя	28	31	34	26
Очікування щодо життя родини в майбутньому	-5	0	1	-24
Здоров'я	-14	11	16	10
Матеріальне становище родини	-33	-25	-23	-42

Джерело: *Рощенко О.* За 2 роки відчуття суспільного й особистого благополуччя в Україні впало. *Українська правда*. 2016. URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/07/8/7114151>.

Рівень життя знизився серед населення всіх вікових груп, незалежно від рівня освіти і статі. Однак це не стосується найбагатших українців, котрі за 2016 р. стали більш впевненими в завтрашньому дні.

Отже, в українській економіці виникла складна соціально-економічна ситуація, зумовлена її сировинною спрямованістю і, як наслідок, значною залежністю від кон'юнктури світових ринків, яка потребує істотного коригування державної політики.

У зв'язку з цим Кабінет Міністрів України затвердив План заходів на 2016–2017 роки з реалізації Стратегії подолання бідності [14]. Проект акта було підготовлено Міністерством соціальної політики України (далі – Мінсоцполітики) на виконання п. 2 розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Стратегії подолання бідності” від 16.03.2016 № 161-р. До того ж ліквідація бідності є одним із першочергових завдань світової спільноти, що регламентується Європейською соціальною хартією, а також Цілями сталого розвитку, схваленими на Саміті ООН на період із 2015 до 2030 р. Передбачається, що реалізація заходів із виконання завдань, визначених Стратегією подолання бідності, сприятиме покращанню соціально-економічної ситуації в країні.

Зокрема, до кінця 2017 р. заплановано здійснити комплекс заходів, спрямованих насамперед на підвищення розмірів грошових доходів населення від трудової діяльності, залучення громадян до ринку праці, забезпечення надання адресної допомоги та підвищення ефективності програм соціальної підтримки.

Особлива увага буде приділятися підвищенню рівня доступності населенню соціальних, освітніх і медичних послуг незалежно від місця проживання. Для цього, як зазначають у Мінсоцполітики, вже створені відповідні

механізми, пов'язані з децентралізацією державної влади та реформою місцевого самоврядування, і будуть започатковані нові [14].

Таким чином, ключовими напрямками державної діяльності щодо підвищення рівня і якості життя населення є:

- мінімізація ризиків соціального відчуження сільського населення;
- мінімізація ризиків бідності найуразливіших категорій населення;
- запобігання бідності та соціального відчуження серед внутрішньо переміщених осіб;
- заходи, спрямовані на скорочення бідності;
- удосконалення державного регулювання у сфері перерозподілу доходів із метою зниження ступеня соціальної диференціації населення до прийняттого рівня;
- забезпечення розвитку реального сектору української економіки;
- підвищення рівня доступності населенню соціальних, освітніх та медичних послуг незалежно від місця проживання.

Зростання рівня життя населення і, відповідно, його якості, зниження ступеня соціальної нерівності й подолання бідності виступають необхідними умовами забезпечення економічної безпеки країни, а отже, одним з основних завдань державної політики.

Список використаних джерел

1. Фінансова глобалізація і євроінтеграція / за ред. О. Г. Білоруса, Т. І. Єфименко ; ДННУ "Акад. фін. управління". Київ, 2015. 496 с.
2. Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект : кол. моногр. / за ред. Е. М. Лібанової ; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Київ, 2015. 356 с. URL: http://www.idss.org.ua/monografii/2016_Lud_rozv_monogr.pdf.
3. Людський розвиток в Україні: трансформація рівня життя та регіональні диспропорції : кол. моногр. : у 2 т. / за ред. Е. М. Лібанової ; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Київ, 2012. 436 с.
4. Чухно А. А. Вибрані праці : у 2 т. Т. 2 / передм. Л. В. Губерського, Т. І. Єфименко. Київ : ДННУ "Акад. фін. управління", 2012. 480 с.
5. Варналий З. С., Краузе Н. В., Сохин Н. Ю. Экономическая безопасность : учеб. пособие. Усть-Каменогорск (Казахстан) : ВКГТУ, 2016. 240 с.
6. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку : наук. доп. / Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки. Київ, 2008. 48 с.
7. Гасанов С. С. Національні економічні інтереси і структурні реформи. *Сучасні наукові підходи до вдосконалення політики економічного зростання : матеріали доповідей Міжнар. наук.-практ. конф., 5–6 травня 2017 р.* Ужгород, 2017. С. 8–11
8. Харазішвілі Ю. М. Моделирование та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України. Київ : НІСД, 2012. 365 с.
9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України" : указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.
10. Соціальні індикатори рівня життя населення : стат. зб. / за ред. Т. М. Грищук ; Державна служба статистики України, Головне управління статистики у Терно-

пільській області. Тернопіль, 2015. 24 с. URL: http://www.te.ukrstat.gov.ua/files/Vul/social_z2_2014.pdf.

11. Висновок доповіді ООН: Надто багато людей залишаються на узбіччі досягнень у сфері людського розвитку. *Програма розвитку ООН в Україні*. 2017. 30 берез. URL: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2017/03/30/too-many-lives-scarcelly-touched-by-human-development-progress-un-report-finds.html>.
12. Основні показники рівня життя населення України / Державна служба статистики України. URL: http://www.profosvitamk.org/attachments/article/942/16-12_fpu.doc.
13. Рівень бідності в Україні зріс вдвічі. *Еспресо*. 2016. 9 жовт. URL: http://espresso.tv/news/2016/10/09/riven_bidnosti_v_ukrayini_zris_vdvichi.
14. План заходів на 2016–2017 роки з реалізації Стратегії подолання бідності : затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.08.2016 № 573-р. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=249236183.
15. *Рощенко О.* За 2 роки відчуття суспільного й особистого благополуччя в Україні впало. *Українська правда*. 2016. URL: <http://www.prawda.com.ua/news/2016/07/8/7114151>.

References

1. Bilorus, O. H., Yefy`menko, T. I. (Eds.). (2015). *Finansova hlobalizaciya i yevrointehraciya* [Financial globalization and European integration]. Ky`yiv: DNNU "Akademiya finansovoho upravlinnya" [in Ukrainian].
2. Libanova, E. M. (Ed.). (2015). *Lyuds`ky`j rozvy`tok v Ukrayini. Modernizaciya social`noyi polity`ky` : rehional`ny`j aspekt* [Human development in Ukraine. Modernization of social policy: a regional aspect]. Ky`yiv: Insty`tut demohrafiyi ta social`ny`kh doslidzhen` imeni M. V. Ptukhy` NAN Ukrayiny`. Retrieved from http://www.idss.org.ua/monografii/2016_Lud_rozv_monogr.pdf [in Ukrainian].
3. Libanova, E. M. (Ed.). (2012). *Lyuds`ky`j rozvy`tok v Ukrayini: transformaciya rivnyazhy`ttya ta rehional`ni dy`sproporciyi* [Human development in Ukraine: the transformation of living standards and regional disparities] (Vols. 1-2). Ky`yiv: Insty`tut demohrafiyi ta social`ny`kh doslidzhen` imeni M. V. Ptukhy` NAN Ukrayiny` [in Ukrainian].
4. Chukhno, A. A. (2012). *Vy`brani praci* [Selected Works] (Vol. 2). Ky`yiv: DNNU "Akademiya finansovoho upravlinnya" [in Ukrainian].
5. Varnalij, Z. S., Krauze, N. V. & Sokhin, N. Yu. (2016). *E`konomicheskaya bezopasnost`* [Economic security]. Ust`-Kamenogorsk: VKGTU [in Russian].
6. Vlasyuk, O. S. (2008). *Teoriya i prakty`ka ekonomichnoyi bezpeky` v sy`stemi nauky` pro ekonomiku* [Theory and practice of economic security in the system of economic science]. Ky`yiv: Rada nacional`noyi bezpeky` i oborony` Ukrayiny`, Nacional`ny`j insty`tut problem mizhnarodnoyi bezpeky` [in Ukrainian].
7. Hasanov, S. S. (2017). Nacional`ni ekonomichni interesy` i strukturni reformy` [National economic interests and structural reforms]. *Suchasni naukovy pidkhody` do vdoskonalennya polity`ky` ekonomichnoho zrostannya : materialy` dopovidej Mizhnar. nauk.-prakt. konf., 5–6 travnya 2017 r.* [Modern scientific approaches to improving the policy of economic growth: materials of reports of the International scientific and practical conference (May 5-6, 2017)]: 8–11. Uzhhorod.
8. Kharazishvili, Yu. M. (2012). *Modelyuvannya ta prohnozuvannya social`no-ekonomichnoho rozvy`tku rehioniv Ukrayiny`* [Modeling and forecasting of social and economic development of the regions of Ukraine]. Ky`yiv: NISD [in Ukrainian].

9. The President of Ukraine. (2015). *Pro rishennya Rady` nacional`noyi bezpeky` i oborony` Ukrainy` vid 6 travnya 2015 roku "Pro Stratehiyu nacional`noyi bezpeky` Ukrainy`"* [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated May 6, 2015 "On the Strategy of National Security of Ukraine"] (Decree No. 287/2015, May 26). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> [in Ukrainian].
10. Hry`shhuk, T. M. (Ed.). (2015). *Social`ni indy`katory` rivnya zhy`ttya nasele`nnya* [Social indicators of living standards]. Ternopil`. Retrieved from http://www.te.ukrstat.gov.ua/files/Bul/social_z2_2014.pdf [in Ukrainian].
11. Vy`snovok dopovidi OON: Nadto bahato lyudej zaly`shayut`sya na uzbichchi dosyahnen` u sferi lyuds`koho rozvy`tku [Conclusion of the UN report: Too many people remain on the sidelines of achievements in the field of human development]. (2017, March 30). *Prohrama rozvy`tku OON v Ukraini* [United Nations Development Program in Ukraine]. Retrieved from <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2017/03/30/too-many-lives-scarcely-touched-by-human-development-progress-un-report-finds.html> [in Ukrainian].
12. State Statistics Service of Ukraine. (n. d.). *Osnovni pokazny`ky` rivnya zhy`ttya nasele`nnya Ukrainy`* [Basic indicators of living standards of the population of Ukraine]. Retrieved from www.profosvitamk.org/attachments/article/942/16-12_fpu.doc [in Ukrainian].
13. Riven` bidnosti v Ukraini zris vdvichi [The poverty rate in Ukraine has doubled]. (2016, October 9). *Espresso* [Espresso]. Retrieved from http://espresso.tv/news/2016/10/09/riven_bidnosti_v_ukrayini_zris_vdvichi [in Ukrainian].
14. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2016). *Plan zakhodiv na 2016–2017 roky` z realizaciyi Stratehiyi podolannya bidnosti* [Action Plan for 2016-2017 on the implementation of the Strategy for Overcoming Poverty] (Order No. 573-p, August 8). Retrieved from http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=249236183 [in Ukrainian].
15. Roshhenko, O. (2016, August 8). Za 2 roky` vidchuttya suspil`noho j osoby`stoho blahopoluchchya v Ukraini vpalo [In 2 years, the sense of social and personal well-being in Ukraine has fallen]. *Ukrayins`ka pravda* [Ukrainian truth]. Retrieved from <http://www.pravda.com.ua/news/2016/07/8/7114151> [in Ukrainian].